

NOTES BREUS SOBRE LA FLORA DELS PAÏSOS CATALANS

Rebudes: fins al març de 1991

RESUM

Aquest apartat acull aportacions *notables* a la flora dels Països Catalans (noves florístiques, localitats que eixamplen significativament l'àrea de distribució, etc.) en forma de *notes curtes*. Els autors faran arribar llurs aportacions, acompanyades de la bibliografia corresponent, al Consell de Redacció del *Butlletí*, el qual s'encarregarà de reordenar-les i d'estructurar una bibliografia conjunta. Cadascuna de les notes portarà un títol curt i concís, i anirà signada.

CYSTOPTERIS FRAGILIS SUBSP. HUTERI (HAUSM. EX MILDE) PRADA & SALVO A CATALUNYA

Cystopteris fragilis s.l. és representat a Catalunya per tres subespècies prou diferents entre elles: *C. fragilis* subsp. *fragilis* (L.) Bernh, falguera subcosmopolita que presenta al Principat una àmplia distribució des de la muntanya mediterrània fins a l'estatge alpí. Té una làmina lanceolada 2-3 pinnada, glabra, amb pínules de marge dentat, amb dents agudes o obtuses.

C. fragilis subsp. *alpina* (Lam.) Hartman (= *C. alpina* Lam.) Desv.) és, a l'igual de *C. fragilis* subsp. *huteri*, un casmòfit calcícola que s'estén per les muntanyes del centre i oest d'Europa. *C. fragilis* subsp. *alpina* presenta una làmina 3 tripinnada, glabra, amb pínules estretes linears, amb l'apex emarginat, acabant els nervis als sinus marginals. A la península Ibèrica es troba únicament al Pirineu, sempre per sobre dels 1700 m.

C. fragilis subsp. *huteri* és morfològicament semblant a *C. fragilis* subsp. *fragilis*, del qual es diferencia per presentar abundants pèls glandulosos unicel·lulars a la làmina, la qual és bipinnada i més petita, igual que el pecíol. Des del punt de vista ecològic

la subsp. *huteri* constitueix poblacions en fissures i pedrusques de muntanyes calcàries, mentre que la subsp. *fragilis* és indiferent al substrat. PRADA (1986) estableix la distribució a la península Ibèrica d'aquest tàxon que correspon principalment a les muntanyes bètiques i del Sistema Ibèric, i també a diferents punts del Pirineu d'Osca i d'Andorra, aquests darrers corresponents al pic de Cassamanya (BCF 4921 leg: Losa & Montserrat).

Hom ha recol·lectat *C. fragilis* subsp. *huteri* al cim nord del Pedraforca, UTM CG97, a una alçada de 2350 m sm orientació N en esquerdes de roques calcàries. En aquesta localitat l'esmentada planta conviu amb altres pteridòfits com ara *Asplenium viride* Hudson, *C. fragilis* subsp. *fragilis* i *C. fragilis* subsp. *alpina*, el qual no és gaire rar.

C. fragilis subsp. *huteri* era desconegut al Principat, encara que BOLÒS & VIGO (1984) esmenten la possibilitat que determinades indicacions de *C. fragilis* probablement haurien d'ésser adscrites a la subsp. *huteri*.

Els plecs testimonials de les espècies citades es troben a l'herbari personal de l'autor.

L. SÁEZ

FEDIA CORNUCOPIAE (L.) GAERTNER, UNA VALERIANÀCIA NOVA PER ALS PAÏSOS CATALANS

Recentment hem trobat aquesta planta en territori diànic, concretament a l'Alcoià; així ampliem la seua distribució peninsular al vessant iberollevantí.

El fet que es tracte de *F. cornucopiae* es pot confirmar per haver trobat exemplars amb el fruit caduc del tipus E i amb els eixos dels dicasis inflats, caràcters propis d'aquesta planta (MATHEZ, 1984).

La corologia coneguda a la península estava limitada a la seua part meridional iberatlàntica (FANLO, 1984a, 1984b; en la segona citació figura com *F. scorpioides Dufresne*), corresponent bastant fidelment a les províncies corològiques lusitano-extremenya, gaditano-onubo-algarvesa i la part occidental de la Bètica (RIVAS-MARTÍNEZ, 1987). Però també es coneix del nord d'Àfrica (FANLO, 1984, XENA DE ENRECH & MATHEZ, 1990). Així, coincidim amb FANLO (in VALDES *et al.*, 1987) i la considerem com un element del mediterrani occidental i no tan sols iberatlàntic.

El fet que la seua ecologia vinga lligada a l'activitat humana (XENA DE ENRECH & MATHEZ, 1990) ens fa pensar que siga una planta més abundant i que es presente a l'àrea litoral iberollevantina. Si relacionem les

seues localitats amb les dades corresponents d'estatge bioclimàtic i ombroclima (RIVAS-MARTÍNEZ, 1987) podrem veure que es troba normalment entre els estages termomediterrani superior i mesomediterrani inferior, i té el seu òptim sota ombroclima subhúmit, i a més, penetra en àrees sota ombroclima húmit i igualment als territoris amb ombroclima sec pròxim al subhúmit.

A la figura 1 es mostra l'àrea general de l'espècie (mapa basat en els confeccionats per FANLO, 1984a, 1984b i XENA DE ENRECH & MATHEZ, 1990); hi hem afegit la citació que presentem com a nova.

La referència alcoiana sencera és:

- ALACANT: l'Alcoià (Alcoi), a la vora de la carretera. Alcoi-Alacant, a l'eixida d'Alcoi, en un herbassar subnitròfil, 750 m, 30SYH2283, 6-V-1990, L. Serra, VAB 90/1715.

LUIS SERRA & GONZALO MATEO

GOODYERA REPENS (L.) R. BR. IN ALTON ALS PIRINEUS CATALANS

Aquesta orquidàcia humícola, que habita als boscos de coníferes montans i subalpins, era coneguda de molt poques localitats pirinenques. Actualment, amb l'exploració exhaustiva de diferents massissos d'aquesta serralada, s'ha anat coneixent millor la seva àrea de distribució. Als Pirineus catalans era citada només de la Baixa Vall d'Aran (CADEVALL, 1913-1937), on apareix amb certa freqüència dins les avetoses del Portilló de Bost. Cap als Pirineus centrals ha estat trobada a les serralades exteriors: serra de Guara (MONTSERRAT, 1986), massís de Cotiella (GRUBER, 1980; MONTSERRAT, 1987) i Peña Montañesa (GÓMEZ GARCÍA, 1986), on sembla rara però no tant com hom pensava. D'altra banda, no és pas exclusiva de les avetoses sinó que també apareix als boscos de pi roig (*Pinus sylvestris*).

Als Pirineus catalans coneixem les localitats següents, totes elles en obacs de boscos de pi roig: Entre Fornells i Nevà, vall de Ribes, Ripollès, UTM DG 28, a 1380 m, sobre esquistos àcids. Castellar de N'Hug, Berguedà, UTM DG 18, a 1450 m, en un bosquet esclarissat de pi roig (E. Carrillo com. oral). Baga de Sorribes, serra del Verd, Berguedà, UTM CG 97, a 1420 m, sobre substrat calcarí. Moripol, cap a la Colladeta, serra del Verd, Berguedà, UTM CG 87 a 1550 m, so-

FIG. 1. Àrea general de *Fedia cornucopiae* (L.) Gaertner i nova localitat (*)

bre substrat calcari. Baga d'en Solsona, davant de Bonner, serra d'Ensija, Berguedà UTM CG 96 a 1550 m, sobre substrat calcari (J. Carreras & X. Font, com. oral). Baga del cap del Boumort, Pallars Jussà, UTM DG 47, a 1540 m, sobre substrat calcari.

JULI GARCIA PAUSAS

HELIANTHEMUM VILLOSUM THIB., NOU PER A LA FLORA DELS PAÏSOS CATALANS

Helianthemum villosum Thib. in Pers., Syn. Pl.: 2: 78 (1806). Hs, la vall d'Albaida: font del Pla, ermita de Santa Bàrbara (Bo-cairent), 820 m, 30SYH09, 21-V-1988. J. R. Nebot. VAB 890170.

Petit heliantem anual que apareix en pradells terofitcs sobre sòls pedregosos descarbonatats, sovint una mica subnitròfils. Es tracta d'un tàxon de distribució iberomogribina, conegut a Espanya d'Andalusia (LOVE & KJELLQVIST, 1974; ROMERO GARCIA & ORTEGA-OLIVENCIA, 1986; VALDÉS *et al.*, 1987; ORTEGA-OLIVENCIA & ROMERO GARCIA, 1989) i Madrid (GUINEA, 1954). Pel que sembla, és molt escàs a Portugal (PEREIRA COUTINHO, 1939).

La nostra referència amplia notablement l'àrea de distribució de l'espècie a la península Ibèrica, i constitueix la primera citació del tàxon per als Països Catalans (no figura a BOLÒS & VIGO, 1989).

JOSEP R. NEBOT & GONZALO MATEO

SISYMBRIUM ALTISSIMUM L. ALS PI- RINEUS

El maig de 1989 van ser trobades unes poblacions atribuïbles a aquesta espècie vora Soriguerola (Baixa Cerdanya, DG 09), a 1050 m d'altitud; creixien vora el llit del Segre en un ambient molt ruderalitzat. Posteriorment, el maig de 1990, la planta va ser retrobada als afores de Puigcerdà (DG 19), entre aquesta població i Sant Jaume de Rigolisa, a 1200 m d'altitud, en ambients viaris relativament humits (vora una sèquia). Els plecs corresponents són dipositats a l'Herbari de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona (BCC).

Flora Europaea considera aquest tàxon propi del centre i de l'est d'Europa i intro-

duït a altres països, però no pas a Espanya. En coneixem citacions concretes d'Itàlia (PIGNATTI, 1982), les Illes Britàniques (BUTCHER, 1961), Portugal (AMARAL FRANCO, 1971) i França (GUINOCHET & VILMORIN, 1973). GREUTER, *et al.* (1986) el donen com a present a Espanya (naturalitzat), sense concretar la font d'aquesta citació. Segons els nostres coneixements, aquesta crucifera resulta espècie nova per a la flora dels Països Catalans, i la citació és una de les primeres per a Espanya.

JORDI CARRERAS & XAVIER FONT

STIPA TRICHOTOMA NESS, PLANTA SUD-AMERICANA NATURALITZADA A LA PENÍNSULA IBÈRICA

Aquesta gramínia era coneguda d'Europa des de fa temps (l'Herault in FOURNIER, 1961, de França, a les ribes del riu Orb; BOSC, 1978, de Còrsega; PIGNATTI, 1982, de la costa occidental d'Itàlia). Darrerament, el maig de 1986, va ésser trobada a la serra de Collserola, al collet de l'Espinagosa, a 265 m d'altitud, vora la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei (31T DF 2584). Creixia sobre substrat esquistós prop de la carretera, als marges ruderalitzats d'un camí poc fressat, i s'endinsava una mica pels prats secs contigus del *Thero-Brachypodium*. En visites posteriors (maig de 1988 i maig de 1989) hom observà que la planta ocupava gairebé la mateixa superfície i no mostrava tendència ni a desaparèixer ni a expandir-se.

D'altra banda, la mateixa espècie s'ha observat a Cassà de la Selva (Gironès), prop de l'ermita de Sant Vicenç d'Esclet (100 m d'altitud, 31T DG 9833). Es trobava en unes condicions similars a les de Collserola, en un prat terofític del *Thero-Brachypodium*. En aquest cas, però, sobta el fet que la planta es troba apartada de les principals vies de comunicació.

JORDI CARRERAS, LLUÍS VILAR I XAVIER VIÑAS

SISYRINCHIUM PLATENSE I.M. JOHNSTON I VERBENA BONARIENSIS L., DUES PLANTES SUD-AMERICANES NOVES PER A LA FLORA CATALANA

El gènere *Sisyrrinchium* és originari del

continent americà, on han estat catalogades més de quaranta espècies.

INGRAM (1980, in *Flora Europaea*), assenyalava per a Europa tres espècies: *S. bermudiana* L. (= *S. angustifolium* Miller), *S. montanum* E.L. Green i *S. californicum* (Ker-Gawler) Aiton fil., totes elles originàries d'Amèrica del Nord i que tenen al vell continent una distribució molt localitzada.

Una d'aquestes tres espècies, *S. angustifolium* Miller, va ser trobada a l'Estat espanyol per LAÍNZ (1955) a Peñacastillo (Santander) amb anterioritat a la publicació del volum cinquè de *Flora Europaea*, citació que Ingram no recull. PARENT (1980) considera «nomen ambigua» aquella espècie proposant el binomen *S. graminifolium* N.P. Bickell. Posteriorment, també ha estat trobada a Unquera (Santander; LAÍNZ, 1964); Pendueles-Llanes (Astúries; LAÍNZ, 1973); Ribadodeba (Astúries, NAVARRO & DÍAZ GONZÁLEZ, 1977).

El *Sisyrinchium* que hom cita (Fig. 2) és una planta perenne, d'arrel fasciculada, amb 4-5 flors per espata i llargament pedicel·lades; perigoni de 10 mm de longitud, blau clar i filaments estaminals glandulífers i units entre si. Les tiges són comprimides i estretament alades pels marges, i els fruits són càpsules globoses de 5 mm de diàmetre.

Aquests caràcters solament eren atribuïbles a *S. platense* I.M. Johnston. Així ens ho va confirmar amablement, per mediació de J. Cuatrecasas, Lyman B. Smith, de la Smithsonian Institution de Washington, a qui regradem.

Consultades algunes flors europees recents, cap d'elles no fa esment d'aquest tàxon als països corresponents, per la qual cosa creiem que aquesta és la primera citació per al continent europeu. Això no obstant, JOHNSTON (1938) a la descripció original de *S. platense* diu que aquesta planta ha estat, sens dubte, confosa amb algunes espècies properes com *S. chilense* Hooker i *S. azureum* Phil., cadascuna de les quals presenta una àrea de distribució diferent. Això voldria dir que la planta que Godron va herboritzar l'any 1851 a Port-Juvénal prop de Montpeller (THELLUNG, 1912) i que hom conserva a l'herbari de Thellung a Basilea (PARENT, 1980), amb el nom de *S. chilense*, podria tractar-se en realitat de *S. platense*, tot i que l'estat fragmentari de la planta no permet assegurar si es tracta de *S. chilense*, *S. pachyrhizum* Baker, *S. iridifolium* Humb. o *S. platense*.

S. platense és una planta argentina molt abundant a la regió de l'estuari de La Plata i és coneguda a la província de Buenos Aires i també a l'Uruguai (CABRERA, 1953).

La planta lleidatana creixia abundant, fent rogles, a les rodalies de l'embassament d'en Ximo, 140 m sm, a Aitona (Segrià, Lleida 31T BF99), al *Molinio-Holoschoenion* juntament amb *Tetragonolobus maritimus*, *Carex hispida*, *C. distans*, *Mentha aquatica* i *Holoschoenus vulgaris*. J.A. Conesa & A. Taberner, 26-V-1984, HBIL 5811.

Hem tingut ocasió de continuar observant-la al llarg dels quatre darrers anys i és ben palesa l'extraordinària vitalitat de la població i la seva expansió. És en flor la segona quinzena de maig i cada individu dona nombroses flors que duren un o dos dies; el fruit comença a desenvolupar-se immediatament després de la fecundació i, en poc més d'una setmana, ja està totalment madur.

Verbena bonariensis és una planta originària d'Amèrica del Sud i distribuïda per Brasil, Bolívia, sud del Paraguai i Uruguai fins a Argentina i oest de Xile. Recentment ha estat introduïda a Amèrica Central i als Estats Units.

Pel que fa a Europa, AMARAL FRANCO (1972) a *Flora Europaea*, refereix aquesta planta de Portugal i dubta de la seva espontaneïtat per a Bèlgica i França, i no fa cap esment d'Espanya. MOLDENKE (1962), monògraf del gènere *Verbena*, la relaciona a diversos països europeus, entre ells Espanya, tot donant una referència de l'herbari del Museu d'Història Natural d'Estocolm sense especificar cap localitat. Käre Bremer, escriptor de l'herbari abans esmentat (a qui regradem), ens assegura que no existeix cap plec relatiu a Espanya continental; sí, per contra, ens va indicar referències per a les illes Canàries. Això fa considerar dubtosa la referència donada per aquell botànic.

Recentment, però, la planta ha estat assenyalada (AEDO *et al.*, 1985) a El Astillero (Santander). Nosaltres l'hem trobada a l'embassament d'Utxesa-Secà, a la calada del Moli, 145 m sm, Sarroca (Segrià, Lleida, 31T BF99) en un lloc humit i freqüentat pel bestiar, J.A. Conesa, 1-IX-1984, HBIL 3995. Era en flor el mes de juliol i produeix una gran quantitat de fruits, núcules trígones i estriades de 2 mm.

V. bonariensis es diferencia fàcilment de *V. officinalis* L. perquè té les fulles incisoserrades, semiamplexicaules i decusades,

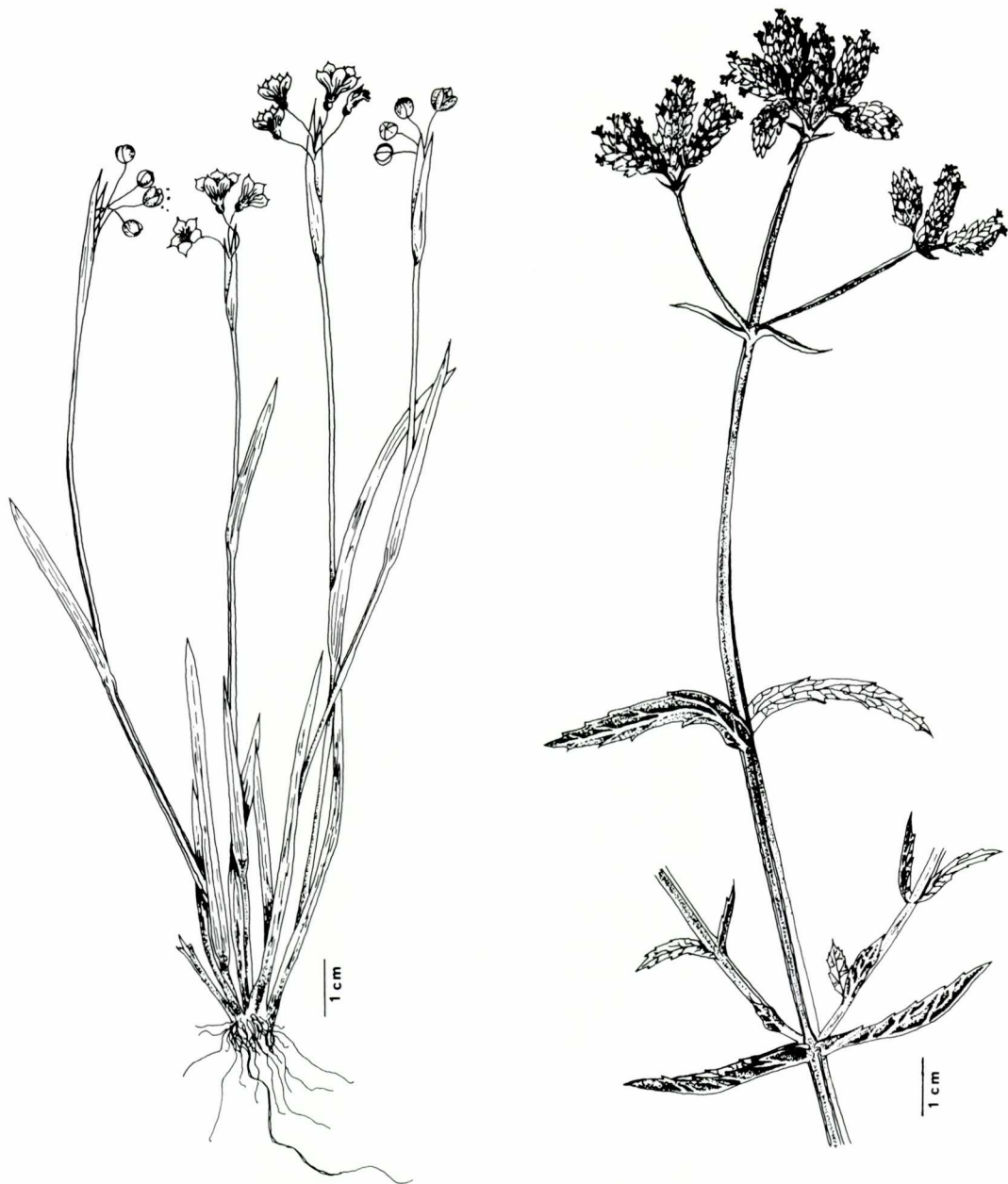

FIG. 2. Port general de *Sisyrrinchium platense* (a la dreta) i de *Verbena bonariensis* (a l'esquerra). Dibuixos d'A. Moré.

amb una panícula terminal composta per nombroses cimes de denses espigues de flors i pel desenvolupament d'una tija gruixuda, quadrangular i escabrosa. La planta assoleix amb facilitat els dos metres d'alçària.

No podem donar cap interpretació de l'arribada de *Sisyrinchium platense* com tampoc de *Verbena bonariensis* en aquests indrets, tot i que resulta extraordinàriament curiós que totes dues siguin originàries del Rio de la Plata.

JOSEP A. CONESA

BIBLIOGRAFIA

- AEDO, C., HERRA, C., LAÍNZ, M., LORIENTE, E., MORENO-MORAL, G. & PATALLO, J. 1985. Contribuciones al conocimiento de la flora montañesa, IV. *Anales Jard. Bot. Madrid*, 42 (1): 197-213.
- AMARAL FRANCO, J. 1971. *Nova flora de Portugal*. Lisboa.
- AMARAL FRANCO, J. 1972. *Verbena* In: *Flora Europaea*, 3 (T.G. TUTIN *et. al.*, eds.): 122 Cambridge. Univ. Press. Cambridge.
- BOLÓS, O. DE & VIGÓ, J. 1984, 1989. *Flora dels Països Catalans*. I i II. Barcino. Barcelona.
- BOSC, G. 1978. *Stipa neesiana* Trin & Rupr. et *Stipa trichotoma* Nees aux environs de Bigulia (Corse). *Buill. Soc. pour l'Echange des plantes vasculaires*, 8, 1978-79: 9989.
- BUTCHER, R.W. 1961. *A new illustrated British Flora*. Leonard Hill. London.
- CABRERA, A.L. 1953. *Manual de la flora de los alrededores de Buenos Aires*. Buenos Aires.
- CADEVALL, J. *et. al.*, 1913-1937. *Flora de Catalunya*. IEC. Barcelona.
- FANLO, R. 1984a. El género *Fedia* Gaertner (Valerianaceae) en España. *Lazaroa*, 6: 175-180.
- FANLO, R. 1984b. Contribución al conocimiento del género *Fedia* Gaertner en España. *Lagascalía*, 12 (2): 243-247.
- FANLO, R. 1987. *Fedia*. In *Flora Vasculare de Andalucía Occidental* (B. Valdés, S. Talavera & E. Fernández-Galiano, eds.), 2: 607. Ketres. Barcelona.
- FOURNIER, P. 1961. *Les Quatre Flores de la France*. Paul Lechevalier. Paris.
- GÓMEZ GARCÍA, D. 1986. *Flora y vegetación de la Peña Montañesa, Sierra Ferrera y Valle de la Fueva*. Tesis Doctoral. Universitat de Barcelona.
- GREUTER, W., BURDET, H.M. & LONG, G. (Eds.) 1986. *Med-Checklist*. Editions des Conservatoire et Jardin Botaniques de la Ville de Genève.
- GRUBER, M. 1980. Les forêts du Cotiella. *Le monde des plantes*, 402: 7-8.
- GUINEA, E. 1954. *Cistáceas españolas (con exclusión del género Cistus)* I.F.I.E., 71. Madrid.
- GUINOCHET, M. & VILMORIN, R. 1973. *Flore de France*. Editions du Centre National de la Recherche Scientifique. Paris.
- INGRAM, R. 1980. *Sisyrinchium* In: *Flora Europaea*, 5 (T.G. TUTIN *et. al.*, eds.): 86. Cambridge. Univ. Press. Cambridge.
- JOHNSTON, I.M. 1938. The species of *Sisyrinchium* in Uruguay, Paraguay and Brazil. *J. Arnold Arb.*, 19: 376-401.
- LAÍNZ, M. 1955. Adiciones al catálogo de la flora montañesa. *Altamira. Centro de Estudios Montañeses*, 13 pp. Santander.
- LAÍNZ, M. *et. al.*, 1964. Aportaciones al conocimiento de la flora cántabro-astur, VIII. *Bol. Inst. Est. Ast.* (c), 10: 173-218.
- LAÍNZ, M. *et. al.*, 1973. Aportaciones al conocimiento de la flora cántabro-astur, X. *Bol. Inst. Est. Ast.* (c), 16: 159-206.
- LOVE, A. & KJELLOVIST, E. 1974. Cytotaxonomy of Spanish plants IV. Dicotyledons: Csalpinaceae-Asteraceae. *Lagascalía*, 4 (2): 153-212.
- MATHEZ, J. 1984. Introduction a une revision du genre *Fedia* Gaertn. emend. Moench. *Mem. Soc. Brot.*, 27: 129-175.
- MOLDENKE, H.N. 1962. Monograph of *Verbena*. *Phytologia*, 8 (5): 00-00.
- MONTSERRAT, G. 1987. *Catálogo florístico del macizo de Cotiella y Sierra de Chia (Pirineo Aragonés)*. Colección de Estudios Altoaragoneses, 19. Huesca.
- MONTSERRAT, J.M. 1986. *Flora y vegetación de la Sierra de Guarra (Prepirineo Aragonés)*. Naturaleza en Aragón, 1. DGA. Zaragoza.
- NAVARRO, F. & DÍAZ-GONZÁLEZ, T.E. 1977. Algunas novedades y anotaciones para la flora Astur-Leonesa. *Trab. Dep. Bot. Univ. Oviedo*, 1: 41-53.
- ORTEGA-OLIVENCIA, A. & ROMERO GARCÍA, A.T. 1989. Palinología de la sección *Brachypetalum* Dunal del género *Helianthemum* Miller (*Cistaceae*) en Andalucía Oriental. *Acta Bot. Malacitana*, 14: 231-237.
- PARENT, G.N. 1980. Le genre *Sisyrinchium* L. (*Iridaceae*) en Europe. Un bilain provisoire. *Lejeunia*, 99: 1-40.
- PEREIRA COUTINHO, A.X. 1939. *Flora de Portugal*. 2a. ed. Bertrand. Lisboa.
- PIGNATTI, S. 1982. *Flora d'Italia*. Edagricole. Bologna.
- PRADA, C. 1986. *Cystopteris* Bernh. In: *Flora Iberica*, 1 (S. Castroviejo *et. al.*, eds.): 115-119. CSIC. Madrid.
- RIVAS-MARTÍNEZ, S. 1987. *Memoria del mapa de series de vegetación de España*. ICONA. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Madrid.
- ROMERO GARCÍA, A.T. & ORTEGA-OLIVENCIA, A. 1986. Números cromosómicos de plantas occidentales, 337-343. *Anales Jard. Bot. Madrid*, 42 (2): 487-490.
- THELLUNG, A. 1912. La flore adventice de Montpellier. *Mem. Soc. Nat. Sci. Nat. Math. Cherbourg*, 38: 57-728.
- VALDÉS, B., TALAVERA, S. & FERNANDO GALIANO, E., (Eds.) 1987. *Flora de Andalucía Occidental*. Ketres. Barcelona.
- XENA DE ENRECH, N. & MATHEZ, J. 1990. Revisión du genre *Fedia* Gaertn. emend. Moench (Valerianaceae). *Naturalia Monspel. Sér. Bot.*, 54: 3-77.